

Cercetarea întreprinsă de prof. Claude a avut în vedere în special spațiul vestic mediteranean, adică circulația către și dinspre porturile Italiei, Africii, Spaniei și Galliei, la care a mai cuprins și Marea Adriatică, de o specială importanță pentru comerțul Peninsulei Italice. De asemenea, în uclt circulația mărfurilor din vestul Mediteranei nu poate fi ruptă de aceea din partea ei estică, autorul s-a oprit cu atenție și asupra comerțului din această regiune. La fel, el a ținut cont că în general de comerț pe mare este strins legat și acela de continent. În ceea ce privește perioada studiată, cartea tratează intervalul cronologic din secolul al V-lea și până la mijlocul celui de al VIII-lea.

Evantaiul de probleme analizate de autor este foarte larg, așa cum rezultă cu claritate din sumarul capitolelor II—VII menționate mai sus. De asemenea, în cadrul fiecărui capitol au fost puse în discuție o multitudine de aspecte, indiferent de abundența, raritatea sau chiar absența izvoarelor scrise. Prin urmare, autorul a înțeles să abordeze tema respectivă în mod exhaustiv și nu doar să se oprească asupra acelor capitole pentru care avea la dispoziție informații satisfăcătoare.

Dietrich Claude dovedește o excelentă cunoaștere a izvoarelor, pe care le utilizează cu acribia istoricului de înaltă ținută. El oferă nu numai sursa exactă a fiecărei afirmații, alcătuiind un impresionant aparat critic, ci și o judicioasă conexiune a știrilor, ce apar disparat uneori în izvoare. Un plan bine alcătuit, nu numai în ceea ce privește capitolele principale ale cărții, ci și al conținutului fiecărui capitol în parte, a condus la tratarea logică și corectă, în cele mai mici detalii, a numeroase chestiuni. Spre a oferi o imagine reală asupra diversității aspectelor tratate, menționăm că numai în cap. II, de exemplu, acela despre navigația pe mare și corăbiilor (p. 31—70), autorul a avut în vedere, între altele, condițiile climatice în diferitele zone ale spațiului tratat în cele patru anotimpuri ale anului, fenomenele naturale care influențează navigația și consecințele acestora (vânturi, uragane naufragii, curenți maritimi), construcția corăbiilor, tipurile și mărimea corăbiilor, navigația de coastă și din largul mării, viteza de navigație, echipajul și tarifele pentru transporturi. De asemenea, o mare diversitate o au și subiectele discutate în cap. VI despre negustori și organizarea comerțului (p. 167—244), din care reținem următoarele: denumirea negustorilor în izvoare; definiția negustorului; migrația negustorilor sirieni în vest; proveniența negustorilor orientali; activitatea negustorilor sirieni și în general a celor orientali în Italia, Gallia și Spania și a comercianților autohtoni creștini în Gallia, Spania, Africa și Italia; poziția socială și gradul de pregătire a negustorilor; organizarea comerțului; armatoriile de corăbi; proprietarii de corăbi și negustorii; banii ca mijloc de plată; capitalul comercial; creditele comerciale și proveniența lor; investirea beneficilor; specializarea negustorilor pe mărfuri sau grupe de mărfuri; specializarea pe rute comerciale; negustori dependenți de împărat din punct de vedere economic; comerțul bisericicii; clerici comercianți.

Interesantă pentru a fi reținută este constatarea lui Dietrich Claude cu privire la momentele și perioadele de creștere și scădere ale comerțului maritim. Astfel, el observă că începutul evului mediu timpuriu cunoaște o etapă cu un negoț pe mare de o mai slabă intensitate, ca urmare a crizei puternice de la sfârșitul antichității. De asemenea, el face unele nuanțări și pe zone. Spre exemplu, autorul sesizează că în prima jumătate a sec. VI comerțul maritim era înfloritor în bazinul estic al Mediteranei, dar se afla într-o recesiune evidentă în partea de vest a acesteia, ca urmare, printre altele, a atacurilor prin surprindere ale flotei vandale. După ce arată că diferitele regate germane au constituit un element de desintegrare (p. 307), iar migrațiile germane și ale altor popoare în spațiul mediteranean au avut darul de a influența și negoțul, încetinindu-l, Dietrich Claude ajunge la concluzia că această stare de decădere a comerțului maritim în vestul Mediteranei are deopotrivă cauze politice și economice. Diferențierile dintre vestul și estul Mediteranei se datorează evident și organizărilor statale diferite ce se impuseră în regiunile respective după mutarea capitalei imperiului la Bizanț. De altfel, autorul subliniază că fenomenul de decădere nu este singular, limitat la comerțul maritim, ci se extinde

DIETRICH CLAUDE, *Der Handel im westlichen Mittelmeer während des Frühmittelalters. Bericht über ein Kolloquium der Kommission für die Altertumskunde Mittel- und Nordeuropas im Jahre 1980*, Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge, Nr. 144, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1985, 332 p.

Dietrich Claude ne oferă o carte de mare erudiție asupra unui subiect de netăgăduit interes, dar și de o enormă dificultate. Istoria evului mediu timpuriu, chiar atunci când este vorba de vestul Europei, pentru care izvoarele scrise s-au păstrat într-un număr sensibil mai ridicat față de acelea referitoare la estul continentului, cuprinde încă suficiente aspecte necunoscute, așa încât lucrarea elaborată de prof. Claude de la Universitatea din Marburg se prezintă ca o contribuție deosebită la cunoașterea evului de mijloc.

Autorul își organizează volumul în următoarele capitole: *Introducere* (p. 9—30); *II. Navigație pe mare și corăbi* (p. 31—70); *III. Mărfuri comerciale* (p. 71—120); *IV. Locuri ale tranzacției de mărfuri* (p. 121—130); *V. Legături comerciale* (p. 131—166); *VI. Negustorii și organizarea comerțului* (p. 167—244); *VII. Acțiuni externe asupra comerțului* (p. 245—298); *VIII. Considerații finale* (p. 297—309); *Izvoare și bibliografie* (p. 310—327); *Indice* (p. 328—332).

și asupra altor compartimente ale istoriei evului mediu timpuriu, cum ar fi viața economică, arta etc. În mod justificat, autorul conchide totuși că în general comerțul și navigația pe Marea Mediterană au contribuit la constituirea unității spațiului mediteranean.

Dietrich Claude abordează istoria evului mediu timpuriu pe spații întinse, oferind orizont larg cititorului. Chiar dacă se implică uneori în unele aspecte mai mărunte, el o face pentru a explica mai bine ansamblul, pe care nu-l pierde nicodată din vedere. Unele din constatările și concluziile formulate de autor ar putea fi valabile și pentru alte zone, cum ar fi, spre exemplu, bazinul Mării Negre. Tema, generoasă prin complexitate și volum de informații, își așteaptă istoricul potrivit.

ION IONIȚĂ